

תשובות קצרות

1. הפסקת עבודה של קוסמטיקאית באמצע סדרת טיפולים / משפטי ארץ

שאלה | שילמתי מראש על תוכנית עבודה של עשרה טיפולים אצל קוסמטיקאית ואני מעוניינת להפסיק את הטיפול לאחר שישה טיפולים. ביקשתי החזר על ארבעה טיפולים שנשארו (בשווי 2000 ש"ח) והיא לא מסכימה להחזיר לי את הכסף שלי. האם היא צודקת?

תשובה | בהלכה יש שני סוגי עובדים: פועל וקבלן. פועל מוגדר כמי שהגדרת עבודתו היא שכירות לזמן, ואילו קבלן מחויב לתוצאה. הגדרתה של קוסמטיקאית שמכונה עבורך תוכנית עבודה לעשרה מפגשים היא 'קבלן', כיוון שהיא מתחייבת לתוצאה מסוימת. לפי הגדרה זו משך העבודה נקבע ל-10 מפגשים, ולכן נחשב הדבר שהתחילה בעבודתה.¹ אם הסיבה שפיטרת אותה אינה מוצדקת על פי ההלכה, עלייך לשלם לה שכר חלקי 'כפועל בטל' על המפגשים שבוטלו.² נחלקו האחרונים האם קבלן זכאי לשכר זה גם אם יכול היה למצוא עבודה חלופית בזמן העבודה שנקבע³ או רק אם לא ניתן למצוא עבודה חלופית.⁴ כיוון שהקוסמטיקאית מחזיקה בכסף היא יכולה לנהוג כדעת המחייבים בתשלום בכל אופן, כיוון ש'המוציא מחברו עליו הראיה'. ולכן עלייך לשלם שכר חלקי, שהוא 75% מהשכר המלא ע"פ רוב,⁵ ועל כן עליה להחזיר לך רבע מהסכום (500 ש"ח).

2. עבד אצל קרובי משפחה ולא דרש תשלום האם הוא זכאי לתשלום? / משפטי ארץ

שאלה | אני מרגישה שאחותי ניצלה אותי. במהלך השנים עזרנו לה רבות, אך למרות זאת היא התנהגה כלפינו בצורה לא ראויה. בעלי עובד בהתקנת מזגנים והוא התקין להם מערכת מיני מרכזית וכמה מזגנים נוספים, והם שילמו לו רק מקצת מן התשלום. האם מותר לדרוש את יתרת התשלום?

תשובה | זה תלוי במחשבה שהייתה לבעלך בעת שעשה עבורם את העבודה: אם הוא חשב לבקש כסף, או לא חשב כלום ועשה את העבודה סתם, אז הוא יכול לבקש תשלום עבור עבודתו. כן פסק הרמ"א (חו"מ סי' רסד סעי' ד):
וכן כל אדם שעושה עם חבירו פעולה או טובה, לא יוכל לומר: בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתיך, אלא צריך ליתן לו שכרו.

1. אחרת ניתן לבטל את ההתחייבות ההדדית ויש רק 'תרעומת', כמבואר בשו"ע, חו"מ סי' שלג סעי' א.

2. שו"ע, חו"מ סי' שלג סעי' ד.

3. נתיבות המשפט, סי' שלג ס"ק ז.

4. מנחת פתים, סי' שלג סעי' א.

5. ראה הרב אורי סדן, אורות החושן, עמ' 193.

כך הדין כשעשה טובה לחברו בלי שנתבקש,⁶ ואם נתבקש לעשות קל וחומר. אבל אם בעלך חשב בזמן העבודה שבגלל חסד או קרבת משפחה הוא לא רוצה כסף ועושה זאת בחינם, אף שאחר כך הוא התחרט וחזר בו, אין הוא יכול לדרוש תשלום. 'נתיבות המשפט' (ביאורים סי' יב ס"ק ה) פוסק שיש הבדל בין מחילה בדיעבד על חוב ובין עשייה מראש שלא על מנת לקבל תשלום:

נראה דדוקא מחילה על הדבר שכבר נתחייב לו לא מהני, אבל בדור עמי או אכול עמי שאומר שהיה בדעתו למחול לו, ודאי מהני מחשבתו, דהוי כנתנו למתנה בשעת מעשה. ופשוט.

כלומר, מחילה צריכה להיות ברורה לכל העולם, אך עשייה מראש בחינם שלא על מנת לקבל תשלום נחשבת כנתינת מתנה ולכן לא ניתן לדרוש לאחר מכן תשלום. במקרה דנן, הרי גם האחות הבינה שלא מדובר במתנה, שהרי הם שילמו על העבודה אף שהיה זה תשלום חלקי.

3. תביעת חברת ביטוח בתאונת דרכים / משפטי ארץ

שאלה | לצערי הייתי מעורב בתאונה. עמדתי מאחורי אוטובוס והרכב שמאחוריי החליט לעקוף אותי ואת האוטובוס. לא שמתי לב אליו, ויצאתי לעקיפה של האוטובוס, כך ששני הרכבים התחככו זה בזה. הצד השני טוען שאני אשם לחלוטין, ולי לא ברור אם העקיפה שלו הייתה לגיטימית לפי החוק. מאחר שיש לי ביטוח מקיף התכוונתי לתבוע את הביטוח (מאחר שהצד השני אינו מכיר בנשיאת אחריות מצידו). הצד השני יהודי ירא שמיים, והציע שנלך לדין תורה במקום לתבוע את הביטוח. האם אני מחויב לעשות כך? האם ישנו איסור לתבוע את הביטוח מאחר שהם הולכים לערכאות ויש בזה משום 'לפני עיורר' ולגבי גוף הנידון - מה הצדדים בשאלה הזו לפי דין תורה (מה היחס בין דין אדם המזיק לבין תוקף דיני תעבורה לפי ההלכה)?

תשובה |

(א) היתר תביעת חברת ביטוח

אם הנהג העוקף היה רוצה לתבוע את חברת הביטוח שלך מותר לו לעשות כך אף שחברות הביטוח משלמות ממון לפי פסיקת בתי המשפט. מדובר בהתחייבות של חברה עסקית לשלם למבוטח בתנאי שבית המשפט יפסוק שאכן המבוטח אשם, והרי זה ככל תנאי שבממון והוא קיים. אמנם במקרה זה הנהג אינו רוצה לתבוע את חברת הביטוח אלא אותך באופן אישי. בבית דין ארץ חמדה גזית תיק 75073 פסקו הדיינים כי מותר למבוטח להפנות את התובע לחברת הביטוח, כיוון שגמירות דעתם של כל המשתמשים בכביש היא שבמקרה של תאונה המזיק יוכל להפעיל את חברת הביטוח. בנוסף, מנהג המדינה הוא שכאשר אדם מבוטח תובעים את חברת הביטוח. הסמ"ע⁷ פסק שבמקרה בו התובע והנתבע התחייבו בקניין שיידונו בערכאות, התחייבותם חלה. רבים מהאחרונים חלקו על הסמ"ע,⁸ וה'תומים'⁹ העמיד את דבריו רק במקרה בו הקניין נעשה מראש ולא

6. אם אופי העזרה הוא כזה שלא מקובל לבקש עליו תשלום ('אנן סהדי') הרי שלא ניתן לדרוש תשלום.

7. סמ"ע, חו"מ סי' כו ס"ק יא.

8. ט"ז, חו"מ סי' כו סעי' ג; ערוך השולחן, חו"מ סי' כו סעי' ד, ועוד אחרונים רבים.

9. תומים, סי' כו ס"ק ד.

אחרי שאירע הסכסוך. אחרי התגלע הסכסוך, הקניין נועד לגרום לצד השני לבצע את ההסכם מרצונו הטוב ללא שימוש בערכאות ולכן אין בקניין זה משום עבירה על דברי תורה בהכרח. בדרך כלל לא מסתמכים על שיטת הסמ"ע. אולם כיוון שמוסד הביטוח הוא מוסד ראוי ונצרך, נראה שבמקרה זה יש להסתמך עליו. יחד עם זאת, יש מקום לדון בבית דין על פיצוי בגין עליית פרמיית הביטוח לצד שבית המשפט הכריע כנגדו.

(ב) משמעותם של דיני התעבורה בדין תורה

גם בדין תורה ישנה משמעות מכרעת לדיני התעבורה. פוסקים רבים ראו בתקנות התעבורה תקנות מחייבות אפילו אם הן נוגדות את דין תורה. הרב זילברשטיין¹⁰ ראה בכך תקנה של בני העיר ש'רשאים להסיע על קיצתן'.¹¹ הרב יעזר אריאל סבר שיש בכך משום 'דינא דמלכותא דינא'.¹² מלבד זאת, הסכימו הפוסקים שתקנות התעבורה מגדירות את הדרך בה משתמשים בכביש באופן מקובל, וממילא יקבעו מי נהג 'ברשות' ומי לא, וקביעה זו תגרור חיוב על מי שלא נהג ברשות.¹³

4. שרפה בבית שכור / הרב אריאל בראלי

שאלה | פרצה שרפה בבית שאנחנו שוכרים כתוצאה מקצר חשמלי, יש לנו תיעוד שהתרנו בפני המשכיר שארון החשמל ישן וצריך להחליף אותו, אך הוא התעלם מכך. הנזק המרכזי נגרם לבית של המשכיר, אך גם לנו נגרם נזק מועט - ספה שיש עליה פיח שלא יורד, וכן יש ריח שלא יוצא מהמזרנים בחדרי שינה. אין ויכוח על העובדות, אלא השאלה האם הוא חייב לפצות על הנזקים הללו?

תשובה | ארון החשמל בבעלותו ובאחריותו של המשכיר (בוודאי לאחר שיידעתם אותו), ועל כן הוא חייב על הנזקים שנגרמו מהשרפה היות שלא שמר כראוי. הנזק לספה שנגרם מהפיח נחשב לנזק ישיר, ואם הפיח לא יורד, צריך המשכיר לשלם על ספה משומשת כזו (ואם אין שומה מדויקת מקובל לחייב חצי מעלות ספה חדשה כזו). לגבי חיוב על נזקים עקיפים כגון ריח שאינו יוצא מהמזרנים ומהמיטות - גרמא בנזיקין פטור¹⁴ אולם הוא עדיין צריך לפייס אתכם כדי לצאת ידי שמיים,¹⁵ ועל כן אם הריח מפריע עד שאדם שאינו אסטניס אינו ישן על המזרנים הללו ראוי שישלם לפחות שני שלישים מהנזק כדי שתמחלו לו.¹⁶

10. חשוקי חמד, בבא קמא לא ע"א.

11. בבא בתרא ח ע"ב.

12. הרב יעזר אריאל, 'חוקי התנועה ופיצויים על תאונות דרכים', תחומין יט, עמ' 258-270.

13. פתחי חושן, נזיקין פ"א הערה עא, ועוד פוסקים רבים.

14. בבא קמא ס ע"א.

15. 'צריכים להודיעו אין אנו יכולים לחייב אותך, אבל אתה צריך לצאת ידי שמיים, כי דינך מסור לו, כדי שיתן אל לבו וירצה חברו ויצא ידי שמיים' - אנציקלופדיה תלמודית בשם ראב"ן, כרך ז 'דיני שמיים', הערה 13.

16. על פי תשובת שבות יעקב, ח"א סי' קעז.

5. תביעת חוב בבית משפט / הרב אריאל בראלי

שאלה | הלוויתי לבן שלי מיליון שקל למשך חמש שנים ללא ריבית כדי שיוכל להקים עסק, וכשהגיע זמן הפירעון, הוא לא הסכים לשלם והציע לשלם רק את הריבית שסכום כזה יצבור בבנק. אני מתכוון לוותר לו על החוב. יש לי חוזה שבו כתוב בצורה ברורה את זמן הפירעון. האם ניתן לתבוע אותו ישירות בבית משפט, שכן הוא מסרב לכל פניותי.

תשובה | אם אין ויכוח על העובדות ויש חוזה ברור על החוב, כל מה שנשאר זה להכריח אותו לשלם, ומסתבר שלבית משפט יש יותר כלים מעשיים לדאוג שזה יצא אל הפועל בהקדם, לכן מותר לפנות לערכאות במצב זה¹⁷ (עצה טובה לשלוח לו מכתב התראה על הכוונה לפנות לבית משפט).

6. גביית מחיר מלא על מוצר שנקנה בהנחה / הרב אריאל בראלי

שאלה | יש לי הנחה קבועה באשראי באחת הרשתות. חבר ביקש שאקנה לו מוצר מסוים ברשת הזו, האם אני יכול לגבות ממנו את המחיר המלא?

תשובה | מצד הדין המחיר הנקוב על המוצר הוא המחיר האמיתי, ועל כן ניתן לגבות ממנו את המחיר המלא. ובכל זאת מומלץ ליידע אותו על ההנחה מחשש לאיסור גנבת דעת - שהרי הוא יחזיק לך טובה שטרחת עבורו ואינו יודע שהרווחת מזה.¹⁸

7. חופשה על חשבון ימי מחלה / הרב אריאל בראלי

שאלה | אני מחנך כיתה, אני מרגיש עומס וממש חושש לקרוס, אני מעוניין לצאת להתאווורות לטובת התלמידים, אך אין לי עוד ימי חופשה, האם מותר לי לקבל אישור מחלה על כך?

תשובה | אם הרופא שומע את התיאור שלך ומוכן להגדיר זאת כמחלה בגלל הצורך הנפשי, אין בכך שקר.

17. אמנם הרמ"א, חו"מ סי' ד סעי' א, כתב שאסור לפנות לערכאות: 'אסור לעשות על ידי עובדי כוכבים, מיהו אם עבר ועשה על ידי העו"ג, אם לא היה יכול להציל שלו בענין אחר, מה שעשה עשוי, אך מדברי התומים, שם ס"ק ה, משמע שבמצב כזה שאין הם מחליטים עם מי הצדק אלא רק כופים אותו לשלם הדבר מותר.

18. כן כתב רש"י, חולין צד ע"א ד"ה משום דגונב דעתו: 'דעובד כוכבים כסבור שישראל זה אוהבו מאוד שתקנה וטרח בה ליטול גידה... והוא לא נטלה ונמצא מחזיק לו טובה חנם'.